

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

СОБЕЦЬКА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 82-32=82-31+821.111

**ТИПОЛОГІЯ ЖІНОЧОГО ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ
У ПРОЗІ Д.Г.ЛОУРЕНСА ТА А.ЛЮБЧЕНКА**

10.01.05 — порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль — 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор

ВЕРЕТЮК ОКСАНА МИХАЙЛІВНА,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра теорії літератури та порівняльного літературознавства, професор.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

АНДРУСІВ СТЕФАНІЯ МИКОЛАЇВНА,

Люблінський католицький університет імені Івана Павла II, завідувач кафедри української літератури, професор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

кандидат філологічних наук, доцент

СТЕШИН ІННА ОЛЕКСАНДРІВНА,

Тернопільський національний економічний університет, кафедра англійської мови для зовнішньоекономічної діяльності.

Захист відбудеться 26 вересня 2007 р. о 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, тел.: 53-47-25.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса 2).

Автореферат розіслано 23 серпня 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Л.Гижий

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми та стан її розробки. Жінка стала персонажем літературних творів ще на зорі розвою літератури як мати, дружина, подруга, сестра, об'єкт захоплення й джерело любовних втіх і страждань. З плином століть мінялися її роль та позиція в суспільному житті, сім'ї та політиці. Сьогодні неймовірними здаються для нас часи, коли їй не вільно було зіграти в театрі роль чи навіть показатися на сцені, а потім ще кількасот років не стати студенткою вищого навчального закладу. Минули століття, жінка разом із чоловіком займає важливе місце в суспільстві, а також у всіх галузях політичного та культурного життя. Література – незалежно від своєї ідейно-естетичної орієнтації – zareагувала на ці зміни й стала безцінним матеріалом для різнобічного гуманітарного аналізу.

У дисертації зосереджується увага на *літературно-антропологічному образі жінки (image)* у переломний період історії європейського та світового суспільства – історичний час міжвоєнної XX століття. Це час появи держав нового типу й нових ідеологій, складний момент творення рішучої опозиції патріархальним структурам та світобаченню, переходу від емансипаційних рухів до фемінізму, від реалізму до модернізму. На перший погляд, неподібні між собою Д. Лоуренс і А. Любченко – правдиві носії світогляду свого часу, письменники розглядуваної доби – створили цілісний у своїй внутрішній єдності та характерний у яскраво вираженій типовості та індивідуальній своєрідності *образ* жінки-сучасниці, виявляючи в ньому варіативні, неповторні й особливі для етнокультурного й соціоісторичного клімату риси, їхню гетерогенну природу.

Активне й систематичне вивчення творчості Девіда Герберта Лоуренса (1885—1930) на його батьківщині розпочалося вже після смерті письменника, відкинутого цензурою, підданого його пуританськими сучасниками анафемі як еретика і амораліста. Фундаментальні англомовні праці Дж. Б. Віккері (J. B. Vickery), Г. Гауф (G. G. Hough), Ф. Р. Лівіс (F. R. Leavis), Г. Т. Мур (H. T. Moore) та ін. підсумовують результати тривалих літературних дискусій, що точилися навколо творчості письменника. В Україні першою науковою розвідкою про творчість Лоуренса є захищена нещодавно кандидатська дисертація Н. Глінки. Авторка цього дослідження не ставила собі за мету проаналізувати Лоуренсові жіночі образи, що й відкрило перспективу нашої роботи.

Справжнє наукове зацікавлення творчістю письменника Розстріляного Відродження Аркадія Панасовича Любченка (1899-1945) розпочинається лише в останнє десятиріччя. На сьогодні відоме нам тільки одне дисертаційне дослідження Л. Пізнюк, у якому авторка змальовує портрет А. Любченка, однак не заглиблюється у сферу жіночих образів його творчості. Жінка, як правило, нечасто є головним персонажем, резонером і протагоністом у творчості українського письменника, через те залишалася поза увагою дослідників. Однак зреститувати цілісний образ жіночого персонажа Любченка можна, а відтворення шляхів і способів українського жіночого персонажування на межі реалізму й модернізму на прикладі його прози не лише

розширить екземпліфікацію для описової та історичної поетики, поглибить наукове знання з історії української літератури, а й послужить цікавим матеріалом для порівняльних студій. Зрозуміло, що «малоеротичний» письменник А. Любченка поступатиметься одному із найбільш еротичних письменників світу Д. Лоуренсу. Однак зіставляються вони для досягнення глибшого, гострішого контрасту, що допоможе унаочнити, уяскравити різницю між двома літературами, між соціальними та психоментальними факторами, які дали поштовх до розходження поглядів досліджуваних письменників, а відповідно неоднаковості їхніх літературних героїнь. Концептуалізація жіночої статі у творах письменників, пов'язана з художнім освоєнням гендерної проблематики, закономірно призводить до формування нового типу особистості жінки, виявленого в художньому образі «нової героїні» їх прози – жінки, представниці інтелектуальної, мистецької еліти, яка усвідомлює драматизм свого буття в патріархальному світі, вбачає у творчості шлях до вивільнення з-під влади соціальних стереотипів і традиційних жіночих ролей, обстоює в добу розпаду і зневіри одвічні цінності: любов, толерантність, мудрість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалась на кафедрі теорії літератури та порівняльного літературознавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка в руслі комплексної теми «Проблеми рецептивної поетики, наратології та трансляторики в українсько-зарубіжних літературних зв'язках». Її тема і план-проспект погоджені з Бюро науково-координаційної ради при Інституті літератури ім. Т. Шевченка НАН України (протокол № 4) від 2 листопада 2006.

Наукова новизна роботи полягає насамперед у вперше проведеному типолого-компаративному підході до вивчення творчості Д. Г. Лоуренса й А. П. Любченка і виявляється як у перспективі розгляду вибраної проблеми (сфокусування уваги на жіночих образах Д. Лоуренса й А. Любченка, зіставність спостережень), так і в результатах узагальнень.

Вперше за допомогою аналізу способу характеротворення окремих фігур (персонажів) зіставляються два шляхи формування гетерогенного жіночого образу (шлях Д. Г. Лоуренса і А. П. Любченка).

Об'єктом дисертаційного дослідження є жіночі персонажі та способи їх художньої презентації у прозових творах Д. Г. Лоуренса «Коханець леді Чатерлей» та «Сини й Коханці» й вибраних оповіданнях автора, мікроромані А. П. Любченка «Вертеп» і його вибраних оповіданнях.

Предмет дослідження – типологія жіночих образів у творчості обох авторів та способи їх художньої презентації.

Метою даного дослідження є виявлення й порівняння особливостей жіночого персонажотворення у творах Д. Лоуренса і А. Любченка у контексті тогочасної епохи та національної культури їхніх країн, визначення онтологічних і поетикальних вимірів жіночих

персонажів для реалізації порівняльно-типологічного аналізу. Характер роботи та її мета імплікують розв'язання таких **конкретних завдань**:

- визначити обсяги категорії *літературний образ* у даному дослідженні; розмежувати поняття *образ-взірець (pattern)*, *персонаж*, *характер*;
- розглянути способи літературного персонажування (персонажотворення), систематизувати найбільш поширені класифікації персонажів й застосувати їх для аналізу жіночих персонажів Д. Лоуренса і А. Любченка;
- реконструювати й синтезувати образ жінки у Д. Лоуренса і А. Любченка;
- розглянути жіночі персонажі Д. Лоуренса і А. Любченка як екзистенційну проекцію біографій письменників;
- показати, як жіночі персонажі письменників виявляють себе у різних соціально-культурних ролях на фоні ширшого культурно-історичного й соціального контексту;
- співвіднести розглядувані жіночі образи і способи персонажування з феміністичною критикою;
- проаналізувати роль еротичного опису в персонажуванні письменників;
- здійснити типологічний порівняльний аналіз жіночих образів через виявлення окремого, особливого і загального;
- акцентувати на особливому – як в плані творчої індивідуальності, так і в плані національного характеру літератури.

Методологічною основою дослідження стали наукові положення компаративістів Б. Бакули, С. Баснет, О. Веретюк, Г. Гіффорда, Т. Денисової, Д. Дюрішіна, С. Т. де Зепетника, І. Майнера, Г. Наливайка, А. Нямцу, Г. Янашек-Іванічкової та ін.; теорія літературних образів та літературного персонажа (В. Агєєва, А. Волков, Г. Гачев, Р. Гром'як, О. Козуля, Г. Манн, А. Нямцу, С. Скварчинська, та ін.), метод психоаналізу З. Фрейда та метод екзистенційного психоаналізу П. Сартра, феміністична критика (С. де Бовуар, Г. Борковська, О. Забужко, Н. Зборовська, Л. Ірігарей, Ю. Крістева, К. Міллет, С. Павличко, Е. Шоуволтер, та ін.), а також наукові положення українських та зарубіжних дослідників літератури періоду переходу від реалізму до модернізму і наукова література культурологічного й антропологічного спрямування.

Використані порівняльно-історичний, біографічний, типологічний, структурно-семантичний, структурно-функціональний, аналітико-синтетичний методи дослідження, а також методи екзистенційного психоаналізу, функціональної антропології та феміністична критика.

Практичне значення. Результати роботи можуть бути використані при розробці університетських і шкільних навчальних курсів з історії зарубіжної літератури ХХ ст., української літератури ХХ ст., української літературної критики, а також у спецкурсах для студентів-філологів, у працях з історії української та англійської літератур, порівняльного

літературознавства, при подальших компаративістичних дослідженнях творів письменників.

Структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який нараховує 263 позицій, з них 47 – іноземними мовами. Обсяг основного тексту – 157 сторінок.

Апробація дисертації. Результати досліджень доповідалися на всеукраїнських наукових конференціях «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» (Хмельницький, 2005), «Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця» (Київ, 2006) та «Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця» (Київ, 2007), «Література в системі міждисциплінарних зв'язків» (Львів, 2007), на міжнародних конференціях «Гуманітарне спрямування гендерних відносин» (Тернопіль, 2006), «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть» (Тернопіль, 2006), на щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (2005, 2006 рр.).

За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 8 статей, з них 5 – у фахових виданнях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, визначається об'єкт, мета і завдання дослідження, розкривається теоретико-методологічна основа дисертації й методи аналізу, представляється стан дослідження проблеми, вказується наукова новизна і практична цінність роботи, визначаються обсяги категорії *літературний образ* у даному дослідженні (*образ/image* – як образ об'єктної типології, як категорія міметичної теорії літературного твору, певна антропологічна модель (взірець, спільний образ, *pattern*) художнього відображення суспільної, історичної, психологічної реальності (жінки) і як модерністична художня трансформація цієї реальності). Зреалізований у літературному творі образ/взірець стає персонажем (*character*). Зауважується, що предметом дослідження є спільний для обох авторів і вічний для літератури (повторюваний/*recurrent pattern*) образ жінки.

Мета першого розділу **«Життя як творчий пошук. Присутність і роль жінки в житті й творчості Д. Г. Лоуренса та А. П. Любченка»** – простежити й співставити вплив жінки на життєвий і творчий шлях обох творців. Метод екзистенційного психоаналізу П. Сартра допомагає відтворити життєві й творчі біографії письменників в контексті свідомості епохи й національної ситуації, розглянути їхніх персонажів як «прояв автентичного існування (митця) супроти неавтентичного», виразити спільне при відмінному.

У *підрозділі 1.1. «Материнський «домініон» і Ерато в житті й творчих експериментах Д. Г. Лоуренса»* простежується вплив жіночої присутності на творчість письменника, означається, як домінування матері в житті Д. Лоуренса і його еротичний досвід вливали на змістове

навантаження його літературних персонажів, на формування його письменницької естетичної й етичної свідомості (засада натуральності еротичних стосунків між жінкою і чоловіком), що й стимулювало модерністичні пошуки (Блумсбері). Жіноча сексуальність стає основним принципом афірмації «нової» жінки у лоуренсівському відображенні духовно-емоційного світу героїнь, який широкою хвилею розлитий у його прозі. Практично всі його жіночі персонажі взяті з власного життя письменника й відповідно були об'єктом натхнення та захоплення, символом еротичного задоволення його чоловічого «Я». Основною темою творів є намагання людини самореалізуватися у сфері приватного існування, засобом чого стає секс, який для Д. Лоуренса є єдиною сферою автономії людини.

У дисертації наголошується на тому, що письменнику досить невеликого простору розповіді, щоб органічно поєднати в своїх творах пейзаж з характеристикою соціальної атмосфери і деталізованим зображенням характеру, вміло показати виразність та рельєфність своїх персонажів. На відміну від своїх попередників, Д. Лоуренс зосереджується не на зовнішніх аспектах соціального конфлікту, а на психологічних його обставинах. У цьому виявляється не лише специфіка авторського бачення, а й чутливість письменника до естетичних потреб часу. Розділ підсилюють теоретичні положення З. Фрейда і П. Сартра.

Підрозділ 1.2. ««На музу місця не знайшлося...» (Життєві й творчі колізії А. Любченка)» є органічним продовженням попереднього – він відтворює екзистенційну біографію українського письменника, таку подібну й несхожу з біографією Д. Лоуренса, й проектує її на його жіночі персонажі, а також на творчі пошуки (утвердження української модерної прози перших десятиріч ХХ ст. від М.Коцюбинського до активних романтиків літературного Харкова 20-х рр., «ВАПЛІТЕ»). Життєвий шлях А. Любченка був надзвичайно тяжким, обмеженим у яскравості барвів та насиченим малоприємними подіями. Знаючи скупі факти із біографії і навіть не читаючи його щоденника, можна помітити фаталізм в житті А. Любченка. І пов'язаний він, з одного боку з жінками, а з іншого – із внутрішнім голосом письменника. Мабуть, на музу місця не знайшлося. Крізь текст щоденника виразно проходить образ фатальної жінки: письменник пережив два невдалих шлюби (з Ольгою Горською та Ніною Дудницькою). Але світлий образ жінки один, як промінчик один і єдиний. Це «рятівна соломинка» його життя – Рута Темницька. Інші жінки, досить часто безіменні у творах, тільки створюють фон для динаміки його почуттів або ж втамовують біль від надокучливої хвороби. Вимогливий до слова, А. Любченко творить свій власний, оригінальний стиль, унаслідок чого стала можливою поява в його доробку справжніх шедеврів. Він був одним із справжніх новелістів серед митців свого покоління, вибагливим, вишуканим мініатюристом, та у його творах превалує не анатомічний розтин тіла «наманікюреного віку», злободенних соціальних тем (звісно, трапляються винятки), а насамперед пошук понадчасового змісту, рівноваги, розкриття механізму людської психіки, ліризм і висока

культура художнього слова. Як і у Д. Лоуренса, в А. Любченка рецепція сучасного письменства спирається на владні, непохитні, хоча й відмінні основи: «Розум і Серце». Він звертається до «кордоцентричних» формул, «філософії серця», на питомій основі якої постав український модернізм.

Компаративістичні аспекти життєвих і творчих біографій обидвох авторів, показали, що жінка далеко неоднакове місце займала в житті кожного з них, ще більш неоднакову роль відіграла у їхній творчості. Майже синхронні Д. Лоуренс і А. Любченко відрізняються як за своїми особистими переживаннями, так і соціокультурними умовами, за яких довелося їм жити й творити. Очевидно, саме через те привернули увагу письменників зовсім різні явища та різні за своїм змістом та скеруванням революції. Відповідно і їхні жіночі персонажі перебувають під впливом вибору своїх авторів: бо жінка у Д. Лоуренса домагається сексуальної рівності із чоловіком, відстоює свої права; жіночий же персонаж А. Любченка є в першу чергу активним учасником соціальної революції, жінка тут найчастіше порівнюється зі знедоленою країною, що прагне свободи, миру та спокою для майбутніх поколінь.

Другий розділ «Д. Лоуренс і А. Любченко в парадигмі проблеми «жінка та революція»» зосереджений на змістовому плані характеротворення. Життєві реалії письменників, позатекстова дійсність, зорієнтована на революційне оновлення світу, спонукали героїнь одного із письменників стати причетними до сексуальної революції, іншого – активістками соціальної революції.

У підрозділі 2.1. «Д. Лоуренс в контексті проблеми «жінка і сексуальна революція»» в світлі феміністичної критики і функціональної антропології розглядається творчість Д. Лоуренса в контексті революції. У дисертаційному дослідженні систематизуються поняття «сексуальна революція» і «сексуальна політика», зарисово оглядаються етапи сексуальної революції, яка зачіпає всі сфери суспільної діяльності, значною мірою оновлює й перебудовує їх, бо стосується мислення, психології її суб'єкта – як одної, так і другої статі.

За допомогою аналізу поняття «сексуальної політики» (різниця між статями, стосунки між статями) пояснюється, чому жіночі персонажі Д. Лоуренса стали екземпліфікацією феміністичних засновків Сімони де Бовуар і відображенням етапів сексуальної революції та деяких положень сексуальної ідеології. Амбівалентний стосунок Д. Лоуренса (лібералізм-консерватизм, прогрес-регрес) до даної революції позначився на характері його жіночих персонажів. Найбільш актуальними для письменника виявились теми жіночої емансипації та складність долі молодого покоління, що відрізняє його від попередників. У романі «Коханець леді Чатерлей», як і взагалі в останній період своєї творчості, Лоуренс використовує слова «сексуальний» та «фалічний» як однозначні, ревно обстоюючи «фалічну свідомість» та звеличення сексуальної пристрасті, що надало авторові такої великої слави та схвилювало тогочасних критиків й прирекло його твори на

цензурну заборону. Крім того, твори Д. Лоуренса вирізняються особливою витонченістю, бо чоловічу розповідь у них передано через жіночу свідомість. Позиція англійського письменника у сексуальній революції позначена впливом З. Фрейда, що екстраполюється на його персонажів. Д. Лоуренс, як незвичайно вправний політик, добачив у такій революції дві можливості: або вона надасть жінкам самостійності та незалежності, що була йому і страшна, і ненависна, або ж нею можна так маніпулювати, щоб створити нову залежність та підпорядкування, іншу форму згоди з чоловічим проводом та привілеями. Д. Лоуренс почав свою творчість у розпалі жіночих рухів і став боронитися від них, захищаючи, на його думку, виправданий часом, традиційний патріархальний устрій. Проте основою сексуальної революції було, в першу чергу, звільнення жінки від рабства, що їй дало змогу брати участь не лише у народженні та вихованні дітей, а й у розвитку суспільного, політичного, культурного та морального життя народу, чого не хотів зауважити Д. Лоуренс.

У підрозділі **2.2. «Сексуальність, пригнічена соціальністю, і жіночий персонаж А. Любченка»** жіночий персонаж українського письменника розглядається в контексті революційних, соціокультурних змін в Україні¹ та у порівнянні з жіночим персонажем Д. Лоуренса. У спільному – тяжінні обидвох письменників до революційного оновлення – вирізняється їх ІНШІСТЬ. В силу історико-суспільних умов сексуальна революція і феміністичні ідеї в Україну прийшли із великим запізненням, тривалий час сексуальність була пригнічена соціальністю, інакше розумілася в радянській Україні сексуальна свобода, іншими були культурна й літературна традиції, що й позначилося на жіночих персонажах А. Любченка. Культурознавчі й суспільно-антропологічні зіставлення органічно завершуються літературознавчими порівняннями.

Закономірності розвитку української історії та літератури, специфіка фемінізму, який довго затримався на емансипованому рівні свого розвою, пояснюють дещо сповільнені темпи, менш щедру палітру та вужчі обсяги еволюції українського феміністичного письменства. Ідеал патріархальної жінки, пасивної й замкненої в колі інтимних і родинних інтересів, який панував наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст., замінюється ідеалом нової жінки: жінки-колгоспниці, жінки-робітниці, будівельниці чи трактористки. Автори виробничих романів, особливо 30-х років, ілюструють цю оголошену рівноправність, яка відразу ж стає реальністю. Таке явище можна назвати маскулінізацією жінки, і не лише в повсякденному житті, а й у літературі, живописі та скульптурі. А. Любченко зображує у «Вертепі», як і в більшості своїх творів, жінку не як окрему особу, що є символом захоплення чоловіка, а як завітчану Україну, що проходить крізь невимовно тяжкі страждання, виборюючи не свої права перед чоловіком, а право нації на

¹ Чітко відрізняючись від феміністичних рухів Заходу, український жіночий рух кінця ХІХ – початку ХХ століття домагався більше змін у духовному, аніж у матеріальному житті українського суспільства (адже з історії відомо, що українська жінка користувалась значно більшою матеріальною та моральною незалежністю, ніж у Західній Європі), поступово створював новий тип жінки – незалежної, активної, впевненої у собі, жінки-організатора. Отож, даний рух в Україні носив загальнонаціональний характер і розвивався паралельно з процесом національного відродження, а точніше в його контексті.

визнання перед усім світом. Жіночий персонаж А. Любченка сповнений вітальної сили, революційного оновлення, сконцентрований в ідеї руху. Йому притаманні певна спрямованість, ускладнення, оновлення, спадкоємність, незворотність, суперечливість, розгортання у часі. Для письменника, який прагнув показати жінку в революційній стихії, ця світоглядно-мистецька орієнтація, очевидно, видалася найбільш доцільною.

Отже, суттю героїні Д. Лоуренса є її еротичне єство, а героїні творів А. Любченка – її вітальна стихія. Об'єднує їх зовнішній двигун, акумулятор їхньої натуральної жіночої сутності – революція. Типологічне порівняння вказало на подібність, викликану схожими культурно-історичними умовами (загальна політична ситуація в світі напередодні Першої світової війни, між двома світовими війнами, революційні події в Європі, розвій модернізму), але й пояснило відмінності, зумовлені національними й політичними особливостями тогочасної Британії та України.

У третьому розділі «**Функціональний спектр героїнь Д. Г. Лоуренса та А. Любченка**» аналізуються й порівнюються жіночі персонажі англійського та українського письменників за їх функцією в структурі літературного твору (поетикальна функція), за їх дієздатністю (діяльність, вчинки, дії персонажів як жінок), та за соціальною/суспільною функцією (роль матері, дружини, коханки, подруги, виконувані виробничі, громадські обов'язки тощо). Чотири підрозділи представляють риторичні жіночих образів, системний опис персонажотворення допомагає побачити й виявити механізми творення жіночих образів. Метод синтезу сприяє поєднанню змістового й поетикального планів у типологічному структурно-функціональному аналізі.

Підрозділ 3.1. «Жіноче персонажування через функцію» сконцентрований на механізмі творення фікційної дійсності (жіночих образів) англійським та українським письменниками. Тут систематизуються поняття *персонаж*, *герой*, *резонер*, *протагоніст*, *porte parole*, *характер*, *характеристика*, *характеризація* у контексті міжнародної термінологічної еквівалентності; представляються найбільш поширені класифікації персонажів, розглядаються типи й методи літературного персонажування (персонажотворення, характеристика) з метою застосування для наступного аналізу механізмів творення жіночих персонажів Д. Лоуренса і А. Любченка; зосереджується увага на персонажотворенні через дієздатність (вчинок, дію), оскільки в обох письменників домінують динамічні характеристики, що активізують розвиток жіночих образів. Аналіз різнобічних соціальних функцій жінки і, перш за все, її соціокультурних, гендерних ролей, поданий, згідно із засадами початкового фемінізму «другої хвилі» (60-ті рр. – середина 70-х рр.)²,

² Вже з середини 80-х рр. ХХст. враз із популяризацією постструктуральних і постмодерністичних ідей Ж.Деріда, М.Фуко, Ж.Деліза, Р.Барта змінюється орієнтація феміністичної критики. Особливо впливовою тут виявилася теорія деконструкції Ж.Деріда, яка піддала нищівній критиці дуалістичні й ієрархічні системи усталених понять, в тому числі і реляцію опозиційних й ієрархічних понять „чоловік-жінка”, яке стверджувало нижчість жінки щодо чоловіка й спричиняло домінування патріархалізму в традиційній західній філософії („фаллогоцентризм”). Феміністки пізньої „другої хвилі” (80-ті рр.) та „третьої хвилі” (90-ті рр.) нерідко розглядають жінку, її суспільно-культурні ролі як самодостатню цінність, поза цією реляцією (Е.Шоувотер у зв'язку з цим ввела поняття гінокритики в 1979р.). Ненсі Кейт Міллер, Патриція Мейер-Спакс зосереджуються виключно на специфіці суто жіночого досвіду, будують власну, повністю незалежну від чоловічої перспективи теорію.

в реляції «жінка-чоловік» (мати, сестра, подруга, дружина, коханка тощо).

Персонажі, наділені спектром певних рис, мусять діяти відповідно до окреслених автором позицій. У Д. Лоуренса вони змальовані з реальних осіб, тому й наділені більшою мірою характерними рисами стереотипів людської поведінки. У розгортанні будь-якого твору персонажі можуть змінювати свої особисті якості, етапи духовного розвитку, свої ідеї та позиції – такими є переважна більшість героїнь Д. Лоуренса.

Персонажі А. Любченка також не повністю вигадані, а нерідко є «екзистенційною проекцією» його власної біографії. Однак у порівнянні із героїнями Д. Лоуренса, їм не вистачає емоційної повноти розкриття, власного антропоміметизму, можливо, в силу «скупої» презентації їх письменником. У менш об'ємних прозових творах А. Любченка вони, як правило, залишаються незмінними впродовж усіх сюжетних епізодів або змінюються дуже мало і характеризуються як статистичні. Динамічного персонажа змінюють дії, які він\вона виконують у творі, тому поняття динамічний і активний персонаж корелюються. Порівняльний аналіз творів Д. Лоуренса та А. Любченка засвідчує, що в першого переважають динамічні змалювання героїв, другий розкриває своїх персонажів частіше як статичних. Однак, це не значить, що статичні персонажі А. Любченка уступають динамічним персонажам Д. Лоуренса в своїй життєвій правдивості. Д. Лоуренс, як і А. Любченко, в більшості своїх творів уповноважують до розповіді третю особу, при цьому презентують внутрішній світ персонажа, іноді вдаючись до внутрішніх відгуків, реакцій інших героїв на ті чи інші події. Головні персонажі їхніх художніх творів майже завжди зображуються як повністю самодостатні, бо виконують поетикальну (як елементи композиції, сюжету, цілісної структури твору) та соціокультурну (як «паперові люди») функцію.

Підрозділ 3.2. «Реляція «жінка-чоловік» у феміністичній критиці» логічно переносить дослідницьку увагу від поетикальних функцій жіночого персонажа до соціальних, соціокультурних гендерних ролей. Термінологічні засновки феміністичної критики, соціополітичні форми фемінізму аплікуються до творчості досліджуваних авторів. Вводяться й інтерпретуються важливі поняття фемінізму (фемінізм, фемінність, фемінологія, матріархат, патріархат, фалоцентризм, фаллоцентризм та ін.), безпосередньо пов'язані з аналізом досліджуваних жіночих образів. Незважаючи на те, що чоловік і жінка необхідні одне одному, між ними ніколи не було повної рівності та взаємності. Тому основним у фемінізмі³ на сучасному етапі все ж таки залишається питання про взаємодію жіночої особистості і патріархального суспільства, в якому жінка представлена як «Інша». Розглядувані в дисертації твори актуалізують критику патріархального дискурсу. У творчості Д. Лоуренса спостерігається амбівалентний стосунок до традиційних патріархальних систем: з одного боку, англійський автор зосереджується на еротичі

³ Гінокритика, зосереджена виключно на самодостатньому жіночому, жіночному, не може замінити дискурсу, пов'язаного з традиційною дуалістичною реляцією „жінка-чоловік” („чоловік-жінка”).

жіночого тіла як об'єкті чоловічого прагнення, чоловічої власності, і цим викликає негативну реакцію феміністичної критики. З другого боку, подібно, як і в сучасній жіночій прозі, цілком згідно із засадами гінокритики, героїні Д. Лоуренса творять органічну єдність з природою, підпорядковуються її ритмам, циклам, тасмниці плідності, материнства, життя. Так само присутня у романах письменника специфічна модель сім'ї: відсутність контакту героїні з матір'ю, відстороненість батька, відчуження чоловіка. У А. Любченка спостерігається інша ситуація: його жіночий персонаж, як правило, міститься поза сім'єю, поза гендерними ролями – його героїня, значною мірою позбавлена статі, виконує соціальну функцію трудівниці, революціонерки, товаришки, її біологічна роль проявляється в образі матері, сестри та коханки. Зображуючи жінку як представницю патріархального суспільства, А. Любченко, на відміну від Д. Лоуренса, не зупиняється на її внутрішній психології, показуючи, в більшості випадків, втілення пасивності та покори тому ж патріархальному середовищу, в якому вона перебуває. Мабуть, така роль жінки в реляції «жінка-чоловік» і була б поштовхом для початку протесту з боку соціалістичних феміністок. Героїні А. Лоуренса можуть бути сексуально активними, частково жорстокими або егоїстичними, але головний акцент письменник ставить на запереченні того, що жінка пасивна, інтелектуально обмежена чи не рішуча і, таким чином, встановлює свій знак рівності у реляції «жінка-чоловік». Про незалежність літературних героїнь А. Любченка, скованих суспільними заборонами, можна говорити лише умовно, як про незалежність у психологічному плані, але читач, без сумніву, бачить їх як домінуючих у їхньому вузькому середовищі осіб. Це образи сильних, вольових жінок, які не коряться або намагаються не коритися чоловікам, які самі вирішують, куди їм прямувати.

Підрозділ 3.3. «Змалювання еротичної функції жінки» органічно поєднує поетику з ідеологією та культурою і присвячений дослідженню ролі опису (статична характеристика) в еротичній функції (ролі) героїні Д. Лоуренса і А. Любченка. Трактатування термінів *erotичний*, *сексуальний* співвідносяться як з творами обраних нами авторів, так і з культурно-історичною традицією їхніх народів.

В аналізованих нами творах Д. Лоуренса та А. Любченка опис дуже часто взаємопов'язується з розповіддю, має місце їх взаємопроникнення. Домінують описи, що формуються з точки зору злитих воєдино, автора-наратора-персонажа. Як правило, в даних творах третьоособовим наратором є чоловік, і саме з його чоловічої перспективи твориться образ героїні. Опис відіграє істотну роль у змалюванні жіночих персонажів та їх вчинків. Наприклад, з героїнями А. Любченка знайомимося переважно з позиції описів їх соціальної функції (службове становище, громадська, політична діяльність, рідше – сімейна роль) та зовнішнього вигляду. Нерідко описи Д. Лоуренса та А. Любченка сприяють можливості об'єктивного сприйняття внутрішніх суб'єктивних переживань та настроїв героїнь. Активізуючи, таким чином, глибше висвітлення характерів

дійових осіб, опис впливає на сюжет художніх творів. Між описом і сюжетом простежується взаємозалежність: описи жіночих постатей впливають на хід і розвиток подій (переважно навколо героїнь і розвиваються ті чи інші моменти твору), і навпаки, хід подій впливає на особливості сприйняття зображених жіночих персонажів. І Д. Лоуренс, і А. Любченко належать до тих письменників, які надавали особливого значення художньому описові. Обидва письменники збагатили художню літературу неповторними й оригінальними жіночими образами.

Термінологічна неадекватність понять *еротичний*, *сексуальний* у двох мовно-культурних просторах – західному і (пост) радянському – спонукає пошуки підтверджень або ж спростувань таких позицій, у літературі зокрема. У дослідженні вони розглядаються близькими за значенням, накладаються одне на одне⁴. Окрім того, знімається усталене в українському культурному просторі, стереотипне негативне забарвлення цього поняття, розуміючи еротизм комплексно як те, що не тільки пов'язане з біологією, репродукцією, фізичним актом, але й невіддільне від любові, почуття. У Д. Г. Лоуренса можна помітити, що деякі сцени містять найкращі описи еротичних вражень та відчуттів. Автор, будучи одним із перших письменників, хто відокремився від вікторіансько-пуританських поглядів на жінку й сексуальність, акцентує на різноманітності й цікавості еротичних відчуттів та підкреслює їх важливість для розуміння проявів чуттєвості, неможливих без еротики. Співставивши автобіографічні матеріали письменника з його творами, можна сказати, що цей аспект для самого Д. Лоуренса був вітальною силою, силою життя, показником життєвої енергії⁵. Отож, домінуючим у його творчості є потяг (*лібідо* З. Фрейда), прагнення до сексуальної близькості, натуральність еротизму.

Судячи зі змісту української еротичної творчості, що базована на кордоцентричності й гедонізмі, сексуальна функція, на відміну від соціальної, представлена як рівноцінна у сексуальній активності жінки й чоловіка. У порівнянні з описом українського письменника змалювання сексуальної привабливості жінки, здійснені англійським письменником Д. Г. Лоуренсом, частіше зустрічаються і значно більшою мірою емоційно забарвлені, розгорнуті. Існує помітна різниця в розкритті та описі сексуальності жіночого персонажу обома письменниками. Д. Лоуренс створив, на нашу думку позитивний тип еротичної жінки. Головна прикмета його прекрасного жіночого образу — це з'єднання жіночості з мужністю, а коханки з товаришем, еротичної привабливості з інтелектом, що робить з такої жінки особистість і прив'язує до неї чоловіка. Еротичний опис увиразнює ці соціо-культурні функції жінки. У А. Любченка сексуальність й жіночність нерідко перетворюється в негативну (вплив традицій та часу); будучи зображеною грубо, сексуальна

⁴ ... припускаючи, що еротичним є той, що служить опису сексуальності, а сексуальний – той, що через нього реалізуються дії еротики.

⁵ В цих своїх поглядах англійський письменник випереджує своїх сучасниць феміністок, наближуючись аж до сьогоденної етичної й політичної орієнтації феміністичної критики, названої у США культурними феміністичними дослідженнями (Gayatri Chakravorty Spivak, Barbara Johnson та ін.), щоправда, Лоуренс зупиняється лише на спонтанній критиці соціокультурної дискримінації жіночого тіла й пов'язаного з ним еротизму, і очевидно, не прийняв би її послідовної критики всіх форм соціокультурного утиску жінки.

привабливість втрачає свою актуальність для героїні як для жінки. У щоденниках його еротичні описи значно вільніші, цікавіші, позначені позитивним відчуттям. Така відмінність у змалюванні еротики обома письменниками, очевидно, частково зумовлена світосприйняттям кожного з них, їх особистими переживаннями й оточенням, та все ж слід віддати належне психоментальним та соціо-культурним факторам, що визначали місце, роль та темпи еволюції сексуальності в обох культурах і відіграли далеко не останню роль у розвитку жіночого типу, їх літературного прототипу та самих літератур.

У підрозділі 3.4. «Риторика» жіночих образів: дотичне та відмінне у функціональних жіночих типах і способах їх художньої презентації» здійснюється компаративний аналіз типів виконуваних жінкою ролей у ставленні до чоловіка та способах їх художнього вираження в тексті. «Іншість» в оповідній реалізації цих ролей підтверджує множинність і варіативність як принципи організації цілого, протиставляючись надто поширеному сьогодні глобалізаційно-уніфікаційному потрактуванню національних (етнічних) літератур з допомогою акцентування на близькому й спільному. Д. Г. Лоуренс, як письменник-чоловік, мав можливість у своїй національній літературі простежувати такий образний ланцюг: жінка (як представниця протилежної статі), дівчина, яку готують до заміжжя (яка має стати чисею дружиною), дружина-мати (вихователька дітей, прикраса дому, салону чи просто домашня наймичка). Автор, йдучи в ногу зі своїм часом, разом зі зміною соціальних функцій своїх сучасниць творить нові жіночі типи оновленими художніми засобами.

Для обох письменників важливою є роль «жінка-мати» у реляції «мати-син»; оскільки мати здебільшого є вихідною точкою екзистенції, відправним сюжетним моментом, подальші перипетії сина дуже часто породжені саме нею. А. Любченко створив традиційний тип української матері: *Берегині* до решти відданої своїй дитині, своєму синові, з яким зберігає внутрішню єдність. На відміну від А. Любченка, Д. Лоуренс не представив позитивного типу матері, хоча в англійській традиції не бракує самовідданої, доброї до дітей неньки. Ще інший представлений Лоуренсом тип матері – *мати-зрадниця*, створений цілком у згоді з емансипаційно-феміністичними тенденціями його часу. Задля духовної рівноваги, душевного спокою, переконана в необхідності захисту природних інстинктів, безпосередності міжлюдських стосунків, прадавніх звичаїв і вірувань, мати залишає своїх дітей і подається у далекі краї, до людей примітивних і «інших». Традиційний український погляд на таку жінку – мати-зозуля. Найширше представленими жіночими ролями у творчості обох письменників є *жінка-дружина* й *жінка-коханка*. А. Любченко полюбляє показувати жінку (дружину, коханку) на фоні інфантильного, сповненого позування й фразерства чоловіка, такою є змальована імпресіоністично героїня у новелі «Образ», *жінка-річ*. Знайти жінку-річ у Д. Лоуренса для порівняння з героїнею українського письменника нелегко: адже англійські героїні вміло вивільняються з такого стану. Вони прагнуть свободи, справжнього

кохання, задоволення природних інстинктів і, якщо не мають цього в сім'ї, знаходять їх поза нею. Через те ідеальним жіночим образом Д. Лоуренса є жінка-коханка.

Натомість у прозі А. Любченка годі знайти окрилену жіночим щастям коханку: його героїня у такій реляції щодо мужчини або набирає значення повії, або ж, втрачаючи свою антропоморфну сутність, стає символом вітальної, поглинаючої сили. Та жінка-не-дружина, жінка-не-коханка, а жінка-істота соціальна, співфункціонуюча з революцією, здатна оновлюватися й оновлювати, стає ідеалом українського письменника. Водночас стає символом оновленого революційного міста, суттю урбанізму. Жіночі персонажі англійського письменника шукають оновлення в природі. Але жінка в творах Д. Г. Лоуренса (як мати, сестра, коханка, кохана) таки залишається фоном, на якому мужчина стає героєм. Український письменник з позицій революційного романтизму, бачив жінку як втілення національного духу, високих устремлінь. А тому героїням А. П. Любченка завжди притаманна тяга до чогось далекого, неможливого. У нього жінка дуже часто стоїть вище від свого оточення – інтелектуально й духовно, – отже може справедливо осуджувати брудну реальність, де усім заправляють слабкі, інфантильні чоловіки. Тоді, коли в українській літературі тривав процес маскулінізації жінки, А. Любченко певною мірою ідеалізував окремі риси патріархальної жінки та прекрасної дами минулого. У його текстах невлучно вчувається вплив Руті Темницької, дівчини, з якою в автора свого часу був недовгий, але світлий роман. Тому жіночі образи А. Любченка дуже часто змальовані з ледь вловимою ліричною інтонацією, оповиті романтичним настроєм, але обов'язково з виразним національним забарвленням. Жінка у текстах Д. Г. Лоуренса та А. П. Любченка завжди виступає як проекція уявлень про неї, як сутність чоловіка-автора, як метафора його страхів перед Іншим. Попри всі різниці це їх об'єднує. Обидва автори своїми творами були б типовим патріархальним об'єктом критики для сьогоденної феміністичної критики.

Типологічний аналіз жіночих образів показав загальні закономірності суспільно-історичного та літературно-художнього розвитку англійської та української культури, продемонстрував суспільно-типологічні та психолого-типологічні причини звернення англійського та українського майстрів слова до образу жінки, засвідчив, що українська література є інтегральним і живим складником універсальної літератури, виявив аналогії і розбіжності вибраного типологічного ряду (жіночий персонаж і його типи), а отже, допоміг виконати компаративну мету: встановити загальні закономірності розвитку національних літератур і водночас з'ясувати своєрідність їх вияву в різних національних літературах, багатство й розмаїття їхніх конкретних художніх втілень. Висновки до розділу відзначають спільне й відмінне у виборі способів характеристизації, зумовленому як особливостями творчої індивідуальності авторів, так і суспільно-історичною і культурно-літературною традицією.

У **Висновках** підводяться підсумки здійсненого типологічного порівняльного аналізу жіночих

образів Д. Г. Лоуренса і А. П. Любченка; вичленовуються спільні та диференційні ознаки, акцентується увага на «іншому» у творчій індивідуальності та національному характері письменників. І Д. Г. Лоуренс, і А. П. Любченко репрезентують у своїх національних літературах важливий етап пошуків та експериментів, чим здебільшого визначається модернізм.

Естетичні концепції досліджуваних авторів сформувалися шляхом синтезу літературних традицій кожної із літератур, які естампували еволюцію суспільної та егоекзистенції, і модерних ідей. Останні сприймаються не сліпо, а використовуються діалектично, причому кожним з авторів по-своєму, через призму особистого чи суспільно значимого.

Творчість Д. Г. Лоуренса – яскрава і самобутня сторінка розвою англійської літератури початку ХХ століття, яка співпадає з процесами технізації та урбанізації англійського суспільства. Цей процес зафіксований Лоуренсом-письменником, який простежував загрозливі тенденції знецінення людини як конструктивного члена суспільства, перетворення її на жалюгідну статистичну одиницю, якою легко було маніпулювати, брутально нівечити її як особистість. Його творчість логічно продовжує жанрову еволюцію англійської прози, вбираючи і трансформуючи кращі здобутки, поєднуючи їх із модерними художніми прийомами⁶. І якщо така література в силу тих чи інших обставин сприймалася неоднозначно: чи то через новизну та своєрідність подання автором теми, чи то через неоднозначне трактування вже відомих сюжетів, та все одно автор залишався в площині англійської духовної культури. У розпорядженні Д. Г. Лоуренса багатюща скарбниця однієї з провідних європейських літератур, яка характеризується розширеним тематичним, ідейним і жанровим діапазоном.

А. П. Любченко – представник зовсім іншої системи – бездержавної нації, яка, виходячи з конкретної ситуації, змушена вибирати колектив, масу, а не особу (колектив, гурт, рада обирають ватажка; Запорізька Січ як культурне, політичне і воєнне поняття тощо). А. Любченко – син держави, яка боролася за виживання в складних асиміляційних процесах, які болуче вдарили передовсім по національній еліті, що зреклася рідного кореня і формувала польську та російську культурну парадигму. Це й зумовлює різницю перспектив бачення письменниками жінки та творення жіночих персонажів.

Дисертація стала спробою вивчити англійсько-українських літературних зв'язків через відстеження типологічних збігів та відмінностей у творчій спадщині англійського й українського прозаїків, що були накреслені суспільно-історичними, соціокультурними, літературними та психологічними чинниками світового мистецького процесу, а також з'ясування художньо-естетичних та національних особливостей творення жіночого персонажу Д. Лоуренсом та

⁶ Д. Г. Лоуренс як письменник особисто проходить шлях класичної англійської літератури ХІХ століття – несамовитих романтиків Дж. Байрона і П. Шеллі, великих реалістів-вікторіанців Ч. Діккенса і В. Теккерея, які, заперечуючи раціоналізм просвітників, відкрили світ душевних пристрастей і соціальних контрастів, утвердили у національній літературі традиції епічного жанру великої прози (так званий "романний період"), виробили і закріпили основні канони вікторіанської літератури, чим, до певної міри, і спровокували появу Лоуренса-письменника.

А. Любченком.

Вивчення типологічних збігів і розбіжностей через жіноче персонажування дало змогу розкрити динаміку загальнолюдського та національного в європейському мистецькому процесі. Типологічні спільності та відмінності, як правило, завдячують суспільно-історичним, соціокультурним, мистецько-літературним і психологічним чинникам (у термінології Д. Дюрішіна – історико-соціальним, літературним і психологічним) світового мистецького процесу. Героїні Д. Г. Лоуренса та А. П. Любченка є прекрасним літературним втіленням жінки, їх сучасниці, і ще раз нам послужать добротним матеріалом у літературних, психологічних, антропологічних, соціологічних і інших дослідженнях.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях:

1. Собецька Н. В Аркадій Любченко як письменник Розстріляного Відродження. // Мандрівець. – Тернопіль, 2005. – № 3 (56). – С. 63-67.
2. Собецька Н. В Еротика та її художня презентація у творчості Д. Г. Лоуренса та А. Любченка // Наукові записки. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – Вип. XIX. – С. 149-158.
3. Собецька Н. В Реляція «жінка-чоловік» у прозі Д. Г. Лоуренса та А. Любченка. Спроба аплікації феміністичної критики // Наукові записки. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – Вип. 20. – С. 293-303.
4. Собецька Н. В. Жінка в сексуальній революції Д. Г. Лоуренса // Науковий часопис «Філологічні студії». – Луцьк, 2005. №1-2. – С.197-205.
5. Собецька Н. В Типологічні збіги та розходження у функціональних жіночих типах Д. Г. Лоуренса та А. Любченка // Наукові записки. Серія: Літературознавство / За ред. проф. М. Ткачука. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – Вип.22. – С296-307.
6. Собецька Н. В. Роль опису в розкритті жіночого персонажа (на матеріалі творів Д. Г. Лоуренса та А. Любченка) // Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 березня 2007р.: В 2т. – Т.2 / За заг. ред. А. Г. Гудманяна, О. В. Петренка. — К.: НАУ, 2007. – С. 28-30.
7. Собецька Н. В. Компаративістичний аспект творчості Д. Г. Лоуренса та А. Любченка // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Зб. праць та доповідей Всеукраїнської наукової конференції 12-13 травня 2005 року. – Хмельницький, ХНЧ, 2005. – С. 226-227.
8. Собецька Н. В. Доньки України. Погляд на сучасний образ жінки. // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: Тези доповідей IV міжнародної науково-теоретичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Частина 1 / Від. Ред. З. В. Гуцайлюк. – Тернопіль, ТІЕП, 2006. – С. 75-76.

АНОТАЦІЇ

Собецька Н. В. Типологія жіночого характеротворення у прозі Д. Г. Лоуренса та А. Любченка. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 — порівняльне літературознавство. — Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2007.

Дисертація присвячена проблемі типологічних сходжень та розбіжностей жіночого образотворення у творах Д. Лоуренса та А. Любченка. Зіставляються способи й засоби жіночого характеротворення, місце та роль жінки в житті і творчості письменників та проєкції такої перспективи їх біографій на героїнь їхніх творів; порівнюються поетикальні функції жіночих персонажів у структурі літературних текстів, соціокультурні ситуації їхніх країн у час написання аналізованих творів, англійська та українська феміністична, культурно-історична, етична й літературна традиції; зіставляються соціокультурні функції (ролі) героїнь у реляції «жінка-чоловік» (жінка-мати сина; жінка-дружина чоловіка, жінка-подруга, коханка та ін.) та способи їх художньої презентації.

Вибудована концепція жіночого характеротворення англійським та українським письменниками засвідчує спільне та відмінне в застосуванні способів і засобів творення жіночих персонажів, представлення жіночих ролей, що зумовлене як суспільно-історичними, соціокультурними, мистецько-літературними і психологічними чинниками, так і індивідуальними особливостями письменників.

Ключові слова: жіночий образ, феміністична критика, характеротворення, «жінка-чоловік», типологія, модернізм, сексуальна революція, соціальна революція, екзистенційна проєкція біографії.

АННОТАЦИЯ

Собецкая Н. В. Типология женского персонажа в прозе Д. Лоуренса и А. Любченка. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 — сравнительное литературоведение. — Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2007.

Диссертация посвящена проблеме типологических совпадений и несоответствий женского персонажа в произведениях Д. Лоуренса и А. Любченко. Сопоставляются способы и средства образования женского характера, место и роль женщины в жизни и творчестве писателей и проекции такой перспективы их биографий на героинь произведений; сопоставляются

поэтические функции женских персонажей в структуре литературных текстов, социо-культурные ситуации Англии и Украины в период написания анализируемых произведений, английская и украинская феминистическая, культурно-историческая, этическая и литературная традиции; сопоставляются социо-культурные функции (роли) героинь в соотношении «женщина-мужчина» (женщина–мать сына, женщина–супруга мужа, женщина–подруга, любовница и др.) и способы их художественной реализации.

Концепции конструирования женского характера созданные английским и украинским писателями, свидетельствуют об общих и отличительных чертах применения приемов и средств воплощения женских персонажей, представление женских ролей, predetermined как историческими, социо-культурными, художественно-литературными и психологическими факторами, так и индивидуальными особенностями писателей.

Ключевые слова: женский образ, феминистическая критика, образование характера, «женщина-мужчина», типология, модернизм, сексуальная революция, социальная революция, экзистенциальная проекция биографии.

SUMMARY

Sobetska N. Typology of female characterization in the prose of D. Lawrence and A. Lubchenko. — Manuscript.

The Thesis for the Degree of Candidate of Philology in Speciality 10.01.05 – Comparative Literature. — Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University. — Ternopil, 2007.

Dissertation deals with the problem of the typological coincidences and disparities of female characterization in the D. Lawrence's and A. Lubchenko's prose. The facilities of female characterization, a place and role of a woman in writers' human and creative life and projections of such situation on the characters on their heroines are compared (the Sartre's existential psychoanalysis method is used).

The thesis inquires into the typology of poetical functions of women characters in the structure of literary works; social and cultural situations, modernist trends of Great Britain and Ukraine at the period the analyzed works were written, English and Ukrainian feminist, cultural-historical, ethic and literary traditions are corresponded. A special attention is paid to the comparative research of social functions (roles) of heroines in relation «woman-man» (woman–son's mother, woman–husband's wife, woman–friend, lover etc.).

Constructed conceptions of female characterization by English and Ukrainian writers are evidence of the distinguishing and distinct ways and means of creation of female characters, demonstration of female roles caused by as socially-historical, socially-cultural, artistic and literary and psychological factors, as well by individual features of the writers.

D. H. Lawrence and A. Lubchenko represent a very important stage – stage of experiments and

search, which are mostly defined by modernism, though the notion of «modern art» is polysemantic not only in the relation to the mentioned authors, but to each literature – English and Ukrainian. The esthetic concepts of D. H. Lawrence and A. Lubchenko formed by the synthetic literary traditions of each literature, proved the development of modern ideas and egoexistance, which are used dialectically and both writers make use of it in different ways through the prism of individual and social significance.

The typological analysis has proved that creative work of both historically related authors was penetrated with the influence of time, surroundings, designated with fashion, search and their own ambitions; both writers are treated to transitional period from realism to modernism, which is characterized by experiments. English and Ukrainian authors, as far as social conditions of that time allowed them, destroyed stereotypes, created new female character, delineated eroticism and sexuality of their heroines skillfully using creative means. The study of the typological coincidences and disparities through female characterization makes possible to reveal the dynamics of national and general human in the European artistic process.

Key words: female character, feminist criticism, characterization, «woman-man», typology, modernism, sexual revolution, social revolution, existential project of biography.